

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
заступника директора з організації та планування освітнього процесу за
напрямом права та правоохоронної діяльності
Навчально-наукового інституту управління, технологій та правових наук
Національного транспортного університету Добкіної Катерини Робертівни
на дисертацію ЗАЙЦЕВА Руслана Валерійовича на тему
«Структурно-функціональна характеристика фідучіарної юридичної
конструкції: загальнотеоретичний підхід», поданої на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми. Сучасний стан розвитку приватного права в Україні характеризується інтенсивним пошуком нових правових інструментів, здатних забезпечити баланс інтересів учасників цивільного процесу в умовах глобалізації та євроінтеграції. Дисертаційне дослідження Руслана Валерійовича Зайцева присвячене фундаментальній проблемі – теоретичному обґрунтуванню фідучіарної юридичної конструкції.

Актуальність теми не викликає сумніву, оскільки чинне законодавство України, попри наявність окремих інститутів (довірче управління майном, довірча власність як засіб забезпечення), все ще позбавлене цілісної, науково обґрунтованої концепції фідучіарності. Автор слушно зауважує, що відсутність чіткого розуміння природи фідучіарних правовідносин призводить до виникнення «квазіконструкцій», які ускладнюють правозастосовну практику.

Дослідження являє собою побудову загальної структурно-функціональної характеристики фідучіарної юридичної конструкції, встановлення її ролі у структурі приватного права та визначення перспектив її застосування в правовій системі України.

Кожна правова система формувала характерні тільки їй властиві риси, що підкреслюють належність довірчої (фідучіарної) правової конструкції до певної правової сім'ї, в якій вибудовувалася характерна форма регулювання конкретних правовідносин. Нині у загальній теорії права, ні у цивільному праві України немає усталеного визначення довірчих чи фідучіарних відносин, оскільки вони зі специфікою свого правового регулювання спеціально не

виділяються.

З огляду на це, загальнотеоретичний підхід до аналізу структурно-функціональних характеристик фідучії, обраний автором, є не лише науково значущим, а й практично необхідним для подальшої реформи та модернізації Цивільного кодексу України.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ознайомлення з текстом дисертаційної роботи показало, що дослідження за своєю структурою є логічно несуперечливим та послідовним. Мета дослідження сформульована чітко, а завдання узгоджуються з означеною метою. Об'єкт і предмет дослідження конкретно визначені та відповідають темі й цілком укладаються в межі наукової спеціальності 081 «Право».

Робота базується на солідному джерелознавчому фундаменті (207 джерел), що включає як класичні праці римських юристів, так і сучасні напрацювання українських та зарубіжних вчених.

Достовірність результатів забезпечується комплексним використанням методологічного інструментарію. Автор вдало поєднує історико-правовий метод (для простеження генезису фідучії від архаїчного Риму) та структурно-функціональний аналіз, який дозволив представити фідучіарну конструкцію не як статичну норму, а як динамічну модель взаємодії суб'єктів.

Наукова новизна результатів дослідження. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, у якому вперше на загальнотеоретичному рівні вирішено низку важливих завдань, зокрема:

- сформульоване авторське визначення фідучіарних правовідносин, як особливого типу правовідносин, для врегулювання яких застосовується фідучіарна правова конструкція, яка ґрунтується на довірчих принципах та передбачає обов'язок діяти добросовісно в інтересах іншої сторони;

- заслуговує уваги запропонована автором концепція «квазісуб'єкта»: автор оригінально пояснює статус фідучіанта через правосуб'єктність, що дозволяє обґрунтувати механізм передачі прав без

остаточного відчуження власності;

- автором виокремлено управлінську, забезпечувальну та захисну функції фидуціарної юридичної конструкції, що підкреслює її універсальність.

Крім того, обґрунтовано пропозиції щодо реформування ст. 316 та ст. 597-1 ЦК України, де довірча власність розглядається як спеціальний (особливий) правовий титул на довірче майно, відповідно до якого довірчий власник має як зобов'язальницький, так і речово-правовий механізм володіння, користування та розпорядження цим майном, який діє в інтересах бенефіціара.

Структура та зміст дисертаційної роботи повною мірою висвітлюють означені проблемні питання. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Анотація дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження, оформлені відповідно до встановлених МОН вимог. В анотації викладено в стислій формі основні тези, категорії та поняття, запропоновані автором. Анотація викладена українською та англійською мовою.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, вказано на зв'язок з науковою тематикою, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведені дані про апробацію, структуру та обсяг дисертаційного дослідження.

У Першому розділі розкриваються питання, які пов'язані із правовою природою фидуціарних (довірчих) правовідносин, де автор здійснює глибокий ретроспективний аналіз. Особливо цінним є розкриття сакрального змісту *fides* (с. 25-26) (параграф 1.1), аналіз фидуціарних правовідносин за римським правом (параграф 1.2.). Зазначено, що римське право продовжує відігравати важливу роль у формуванні сучасних європейських правових систем, зберігаючи «цивілізаційне, історичне та юридичне значення». Зокрема, ідея римської *fiducia*, при якій зобов'язання і речово-правові правовідносини об'єднувалися в єдину конструкцію, центром якої слугувала встановлена угода, яка була заснована на довірі, але вона не стала тільки фактом історії права, вона являла

собою певну основу для побудови континентальної (в даному випадку німецької) моделі фідучіарної власності (с. 56).

Розкрито особливості застосування фідучіарної юридичної конструкції в міжнародному приватному праві (параграф 1.3.). Цікавою є думка про те, що у римському праві термін «фідучія» здебільшого застосовувався для позначення застави, за якою річ передавалася кредитору з умовою її повернення після виконання боржником зобов'язання. У сучасних правових системах, особливо в країнах загального права, поняття «fiduciary» має значно ширше значення. Воно охоплює будь-які відносини, у яких одна особа зобов'язана діяти в інтересах іншої (с. 62).

Автор вказує, що у праві низки континентальних країн (зокрема Франції, Люксембургу та Швейцарії) застосування фідучіарних (довірчих) конструкцій отримало окреме місце у національному законодавстві, розвиваючись паралельно як інструменти забезпечення та управління. Незважаючи на відмінності, вони мають загальний фундамент – правовідносини, яким властива особлива довіра між сторонами, чим і підкріплюється перехід титулу власника від фідучіанта до фідучіарія (с. 85).

Другий розділ присвячений загальнотеоретичній характеристиці фідучіарної юридичної конструкції. Автор детально описує поняття та ознаки фідучіарної юридичної конструкції (параграф 2.1.), дає чіткий аналіз структури та функціям фідучіарної юридичної конструкції (параграф 2.2.). Важливою є теза, що під час формування довірчих конструкцій необхідно враховувати досвід їх застосування в інших правових системах, розуміючи зміст кожної з таких моделей та можливі наслідки їх упровадження для регулювання окремих видів правовідносин, без механічної прив'язки їх до чинної національної правової системи.

Як зазначає автор, істотною умовою договору фідучії є чітко визначена мета, заради якої майно передається у довірчу власність. Саме ця мета визначає межі повноважень фідучіарія, характер його дій та допустимі способи управління майном. Вона виступає не лише елементом змісту договору, а й

«ключовим юридичним орієнтиром», що дозволяє контролювати добросовісність поведінки довірчого власника та забезпечувати захист інтересів установника (с.102-106).

Важливим є висновок про те, що фідуціарна конструкція посідає проміжне місце між договірною моделлю та англосаксонським трастом, що дозволяє адаптувати її до континентальної правової системи України (параграф 2.3.).

У третьому розділі робота набуває вираженого прикладного характеру. Здобувач аналізує використання фідуціарних моделей у банківській сфері, корпоративному управлінні та міжнародному приватному праві (параграфи 3.1. та 3.2.). Пропозиції автора щодо внесення змін до законодавства України є логічним завершенням теоретичного пошуку та мають високу законопроектну цінність.

Дисертація відповідає вимогам, які пред'являються до дисертаційних досліджень. Оформлення дисертації та анотації відповідає тим вимогам, які висуваються до такого роду робіт.

Дисертація безпосередньо пов'язана з темою науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямком «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» (номер державної реєстрації 0125U002574).

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, в якому відображені власні ідеї і напрацювання автора, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання. Дисертаційна робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертаційній роботі ідеї і положення науковців мають відповідне посилання і використані з метою підкріплення ідей автора.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Руслана Валерійовича Зайцева, слід звернути увагу на деякі висновки і твердження, що викликають певні сумніви,

адже дисертація, як і кожна самостійна наукова праця, спонукає до наукової дискусії та роздумів, містить низку дискусійних положень, які вимагають додаткових пояснень, доповнень, конкретизації тощо. Зокрема:

1. У тексті дисертації автор впроваджує термін «квазісуб'єкт» щодо довірителя. Хоча ця ідея є цікавою, вона потребує додаткової аргументації з позиції теорії права. Чи не створює такий підхід ризику подвійної правосуб'єктності, що може призвести до колізій у процесуальному законодавстві?

2. Автор пропонує визначити довірчу власність у ст. 316 ЦК України як «особливу правову конструкцію». Проте виникає питання: як забезпечити публічність та реєстрацію такого «спеціального титулу» у державних реєстрах речових прав, щоб не порушити права третіх осіб (кредиторів)?

3. У третьому розділі автор детально розглядає досвід Швейцарії та Люксембургу. Хотілося б почути думку здобувача: які саме запобіжники проти зловживання довірою з боку фідучіарія (наприклад, ухилення від податків через фідучіарні схеми) він пропонує імплементувати в українське законодавство?

4. У тексті дисертації міститься теза про універсальність фідучіарної моделі. Проте, чи доцільно застосовувати її у сфері публічного права, чи вона має залишатися виключно інструментом приватноправового регулювання?

Проте загалом, підсумовуючи, можна констатувати, що зазначені вище зауваження носять не істотний характер і не применшують науково-теоретичну цінність дисертаційної роботи Руслана Валерійовича Зайцева. Висновки, зроблені до розділів, та загальні висновки до дисертації послідовно-логічно впливають з її тексту і відображають основні моменти змісту роботи. Автор продемонстрував здатність до творчого пошуку, вміння аналітично осмислювати сучасні філософсько-правові проблеми, науково-коректно та аргументовано вести дискусію з іншими авторами.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Зайцева Руслана Валерійовича на тему: «Структурно-функціональна характеристика фідучіарної юридичної конструкції:

загальнотеоретичний підхід» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення, яка відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор Зайцев Руслан Валерійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор
заступник директора з організації та планування
освітнього процесу за напрямом права
та правоохоронної діяльності Навчально-наукового
інституту управління, технологій та правових наук
Національного транспортного університету

 Катерина ДОБКИНА

Підпис завіряю
Завіряючий: начальник відділу кадрів НТУ
